

Dwujęzyczność jest normą, choć wiąże się nie tylko z korzyściami, ale i z wyzwaniami!

**Zwracamy się do wszystkich osób,
które w swojej pracy zawodowej stykają się
z dziećmi dwujęzycznymi.**

Jesteśmy świadomi, że funkcjonowanie dzieci dwujęzycznych w kontekstach edukacyjno-społecznych ma swoją specyfikę. Dzieci te mogą wymagać wsparcia odmiennego niż dzieci jednojęzyczne. Ocena rozwoju językowego dzieci dwu- i wielojęzycznych, dokonywana w różnych celach, np. w celu ewentualnej diagnozy, **to ogromne wyzwanie** dla praktyków. Dlatego **apelujemy** do wszystkich osób pracujących w szkolnictwie i służbie zdrowia, aby w swych zawodowych działaniach propagowały postawy wobec dwu- i wielojęzyczności, **które są oparte na wynikach rzetelnych badań naukowych**. Nasz apel kierujemy do wszystkich osób, które w swojej pracy wspierają dzieci przyswajające język polski jako jeden z języków. Przede wszystkim zwracamy się do logopedów, nauczycieli, pedagogów, psychologów.

**Poniżej przywołujemy fakty, co do których badacze
z całego świata są zgodni.**

- 1 Dwu- i wielojęzyczność jest normą.** Na świecie jest więcej ludzi posługujących się co najmniej dwoma językami, niż takich, którzy posługują się wyłącznie jednym.
- 2 Rozwój dwu- i wielojęzyczny nie przebiega identycznie jak rozwój jednojęzyczny.** Dlatego od dzieci wielojęzycznych nie można oczekiwać, że będą zawsze osiągały dokładnie takie same wyniki jak dzieci jednojęzyczne.

- 3** Jest rzeczą naturalną, że **kontakt z każdym z przyswajanych języków (w tym z językiem polskim) jest u dzieci wielojęzycznych na ogół mniejszy** w porównaniu z tym, jaki mają dzieci jednojęzyczne. **Jest to jeden z czynników, który decyduje o specyficie rozwoju dwu- i wielojęzycznego** i jest zjawiskiem typowym dla wielojęzyczności.
- 4** W związku z tym **jednojęzyczność nie powinna być wzorcem i punktem odniesienia** dla oceniania rozwoju językowego dzieci dwu- i wielojęzycznych.
- 5** Co istotne, dwu- i wielojęzyczność **NIE JEST przyczyną opóźnień** w rozwoju językowym. Dlatego przy ocenie rozwoju językowego u dzieci dwu- i wielojęzycznych powinno się uwzględniać wszystkie języki, którymi dziecko się posługuje. Rozumiemy, że często jest to bardzo trudne, m.in. z powodu braku odpowiednich narzędzi diagnostycznych. Trzeba mieć jednak świadomość, że jeśli bierze się pod uwagę tylko jeden z języków, można odnieść mylne wrażenie występowania opóźnień rozwojowych.
- 6** Dwu- i wielojęzyczność **NIGDY NIE jest przyczyną zaburzeń** w rozwoju językowym. Odsetek dzieci z zaburzeniami rozwoju językowego jest taki sam w grupie dzieci jedno- oraz dwu- i wielojęzycznych. Jednak dzieci dwu- i wielojęzyczne są bardziej niż jednojęzyczne narażone na nietrafną diagnozę, zarówno pozytywną, jak i negatywną.
- 7** W przypadku problemów rozwojowych **wsparcie dzieci dwu- i wielojęzycznych NIE POWINNO ograniczać się wyłącznie do jednego języka**. Jeżeli wsparcie we wszystkich językach nie jest możliwe z bezpośrednim udziałem profesjonalisty, to można włączać w działania rodziców lub bliskich dziecka, aby zapewnić mu wsparcie we wszystkich językach, które przyswaja.
- 8** **Nie ma żadnych naukowych przesłanek, żeby rezygnować z dwu- lub wielojęzyczności** w przypadku dzieci z zaburzeniami neurorozwojowymi (tj. autyzmem, niepełnosprawnością intelektualną, rozwojowym zaburzeniem języka), w szczególności, gdy językiem, który miałby zostać porzucony, jest język używany w kontaktach z najbliższymi.

9

Postępowanie się w kontaktach z dzieckiem tym językiem, który rodzice (lub opiekunowie) znają najlepiej i z którym są najbardziej związani (np. językiem, który uważają za język rodzimy), zapewnia dzieciom możliwie najbogatsze środowisko językowe i jest najbardziej naturalnym rozwiązaniem w każdym kontekście (zarówno jednojęzycznym, jak i dwu- lub wielojęzycznym).

Dlatego rodzice **POWINNI BYĆ ZACHĘCANI**, a nie zniechęceni, do używania w kontaktach z dziećmi języka rodzimego, nawet jeśli jest to język, którego dziecko nie używa w szkole i/lub którym nie posługuje się szersza społeczność, w jakiej żyje rodzina.

10

Twierdząc, że dwujęzyczność jest normą, nie postulujemy, by rodzice – motywowani chęcią wzbogacenia środowiska językowego dziecka – komunikowali się z nim w językach innych niż rodzimy. Nie ma bowiem żadnych naukowych przesłanek, że celowe wprowadzanie w komunikacji rodzinnej dodatkowego języka, który nie jest rodzimym językiem rodziców, przynosi dziecku istotne korzyści rozwojowe.

Rolą badaczy w dziedzinie nauk społecznych i humanistycznych jest prowadzenie rzetelnych badań empirycznych i na ich podstawie dostarczanie wskazówek, które mogą być pomocą w podejmowaniu indywidualnych decyzji.

Zachęcamy praktyków, by podobnie postrzegali swoją rolę, tj. **wspierali rodziny** w wychowywaniu dzieci, w tym w podejmowaniu decyzji dotyczących polityki językowej w rodzinie, **kierując się aktualnym stanem wiedzy naukowej.**

Wsparcie rodzin wielojęzycznych oraz przekazywane im zalecenia powinny zawsze być oparte na rzetelnych badaniach naukowych. Kiedy ich brakuje, powinniśmy powstrzymać się od wskazywania rozwiązań, których konsekwencje nie zostały dostatecznie dobrze zbadane. Zarówno naukowcy, jak i praktycy powinni więc oddzielać konkluzje wynikające z doniesień naukowych od swoich osobistych przekonań.

Jesteśmy przekonani, że **tylko ścisła współpraca naukowców i praktyków może pomóc w przetamywaniu barier**, obalaniu mitów narosłych wokół zjawiska wielojęzyczności i zapewnić praktykom dobry dostęp do aktualnych wyników badań, które w konsekwencji mogą wesprzeć rodziny w podejmowaniu decyzji znajdujących uzasadnienie we współczesnej wiedzy.

ZACHĘCAMY WSZYSTKICH DO TAKIEJ WSPÓŁPRACY!

Sygnatariusze

prof. Tomasz Bąk;

neurologia;
School of Philosophy, Psychology and Language
Sciences, University of Edinburgh

prof. dr hab. Marta Biłocka-Pikul;

psychologia; Instytut Psychologii,
Uniwersytet Mikołaja Kopernika

prof. dr hab. Barbara Bokus;

psycholingwistyka;
Wydział Psychologii, Uniwersytet Warszawski

dr hab. prof. ucz. Ewa Czaplewska;

psycholingwistyka, logopedia;
Wydział Filologiczny, Uniwersytet Gdański

prof. Ewa Dąbrowska;

psycholingwistyka;
Institut für Anglistik und Amerikanistik,
Friedrich-Alexander-Universität, Erlangen;
English Language and Linguistics,
University of Birmingham

dr hab. prof. ucz. Robert Dębski;

językoznawstwo, logopedia;
Wydział Polonistyki, Uniwersytet Jagielloński

**prof. dr hab. Halina
Grzymała-Moszczyńska;**

psychologia kulturowa, psychologia migracji;
Instytut Psychologii, Akademia Ignatianum
w Krakowie;
Instytut Socjologii, Uniwersytet Jagielloński

prof. dr hab. Ewa Haman;

psycholingwistyka rozwojowa;
Wydział Psychologii, Uniwersytet Warszawski

prof. dr hab. Grażyna Krasowicz-Kupis;

psychologia, logopedia;
Instytut Psychologii, Uniwersytet Marii Curie
Skłodowskiej

dr hab. prof. ucz. Anita Lorenc;

językoznawstwo, logopedia;
Instytut Polonistyki Stosowanej, Uniwersytet
Warszawski

dr hab. prof. ucz. Agnieszka Maryniak;

psychologia, neuropsychologia;
Wydział Psychologii, Uniwersytet Warszawski

prof. dr hab. Władysław Miodunka;

językoznawstwo;
Wydział Polonistyki, Uniwersytet Jagielloński

dr hab. prof. ucz. Agnieszka Myszka;

językoznawstwo;
Instytut Polonistyki i Dziennikarstwa,
Uniwersytet Rzeszowski

**dr hab. prof. ucz. Agnieszka
Otwinowska-Kasztelanic;**

językoznawstwo;
Instytut Anglistyki, Uniwersytet Warszawski

**dr hab. prof. ucz. Małgorzata
Pamuła-Behrens;**

językoznawstwo;
Centrum Badań nad Edukacją i Integracją
Migrantów, Uniwersytet Pedagogiczny
im. KEN w Krakowie

prof. dr hab. Ewa Pisula;

psychologia;
Wydział Psychologii, Uniwersytet Warszawski

**prof. dr hab. Joanna
Rączaszek-Leonardi;**

psychologia języka, kognitywistyka;
Wydział Psychologii, Uniwersytet Warszawski

dr hab. prof. ucz. Anna Seretny;

językoznawstwo, glottodydaktyka;
Wydział Polonistyki, Uniwersytet Jagielloński

dr hab. prof. ucz. Marta Szymańska;

językoznawstwo;
Centrum Badań nad Edukacją i Integracją
Migrantów, Uniwersytet Pedagogiczny
im. KEN w Krakowie

dr hab. prof. ucz. Przemysław Tomalski;

psychologia, neurokognitywistyka rozwoju;
Instytut Psychologii, Polska Akademia Nauk

dr hab. prof. ucz. Katarzyna Węsierska;

logopedia;
Wydział Humanistyczny, Uniwersytet Śląski

dr hab. prof. ucz. Zofia Wodniecka;

psychologia języka, psychologia poznawcza;
Instytut Psychologii, Uniwersytet Jagielloński

dr hab. prof. ucz. Magdalena Wrembel;

językoznawstwo;
Wydział Anglistyki, Uniwersytet
im. A. Mickiewicza w Poznaniu

kontakt w sprawach dotyczących apelu:
ewa.haman@psych.uw.edu.pl

Wybrane publikacje podsumowujące kluczowe kwestie omawiane w Apelu:

- Armon-Lotem, S., de Jong, J., & Meir, N. (red.). (2015). *Assessing Multilingual Children. Disentangling Bilingualism from Language Impairment*. Multilingual Matters.
- Barzykowski, K., Durlík, J., & Grzymała-Moszczyńska, H. (2018). Rola i znaczenie odmienności kulturowej i językowej w procesie diagnozy. Wybrane zagadnienia. W: E. Czaplewska (red.), *Logopedia międzykulturowa* (s. 176–208). Harmonia Universalis.
https://www.researchgate.net/publication/323150931_Rola_i_znaczenie_odmiennosci_kulturowej_i_jezykowej_w_procesie_diagnozy_Wybrane_zagadnienia_Multicultural_and_multilingual_issues_in_the_diagnostic_process
- Barzykowski, K., Grzymała-Moszczyńska, H., Dzida, D., Grzymała-Moszczyńska, J., & Kosno, M. (2013). *Wybrane zagadnienia diagnozy psychologicznej w kontekście wielokulturowości oraz wielojęzyczności dzieci i młodzieży*. ORE Ośrodek Rozwoju Edukacji.
<https://www.infona.pl/resource/bwmeta1.element.ID-c6561afb-838e-468d-ae20-b2758f11cc0b>
- Czaplewska, E. (2018). Rola logopedii we współczesnych społeczeństwach wielokulturowych. W: E. Czaplewska (red.), *Logopedia międzykulturowa* (s. 261–281). Harmonia Universalis.
- De Houwer, A. (2021). *Bilingual Development in Childhood*. Cambridge University Press.
- Grosjean, F. (1989). Neurolinguists, beware! The bilingual is not two monolinguals in one person. *Brain and Language*, 36(1), 3–15.
- Grosjean, F. (2021). *Life as a Bilingual: Knowing and Using Two or More Languages*. Cambridge University Press.
- Haman, E., Łuniewska, M., Maryniak, A., & Wodniecka, Z. (2018). Specyficzne zaburzenie językowe (SLI) i dwujęzyczność: pozorne związki i realne konsekwencje. W: E. Czaplewska (red.), *Logopedia międzykulturowa* (s. 150–172). Gdańsk: Harmonia Universalis.
https://www.researchgate.net/publication/323116483_Specyficzne_zaburzenie_jezykowe_SLI_i_dwujezycznosc_pozorne_zwiazki_i_realne_konsekwencje
- Hoff, E., & Core, C. (2015). What Clinicians Need to Know about Bilingual Development. *Seminars in Speech and Language*, 36(02), 089–099.
<https://doi.org/10.1055/s-0035-1549104>
- Kay-Raining Bird, E., Trudeau, N., & Sutton, A. (2016). Pulling it all together: The road to lasting bilingualism for children with developmental disabilities. *Journal of Communication Disorders*.
<https://doi.org/10.1016/j.jcomdis.2016.07.005>
- Kohnert, K., Ebert, K. D., & Pham, G. T. (2021). *Language Disorders in Bilingual Children and Adults*, wyd. 3. Plural Publishing.
- Langdon, H. W., Gawęł, K., & Węsierska, K. (2018). Diagnozowanie zaburzeń w komunikacji językowej u osób bilingwalnych – praca w zespole logopedy i tłumacza. W: E. Czaplewska (red.), *Logopedia międzykulturowa* (s. 209–234). Harmonia Universalis.
- Łuniewska, M., Kołak, J., Kacprzak, A., Białecka-Pikul, M., Haman, E., Wodniecka, Z. (2015). Wyzwania w diagnozie rozwoju językowego dzieci dwu- i wielojęzycznych. W: A. Myszka, E. Oronowicz-Kida (red.), *Głos – Język – Komunikacja*, tom 2., (s. 35–56). Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
https://www.researchgate.net/publication/356604706_Wyzwania_w_diagnozie_rozwoju_jezykowego_dzieci_dwu-i_wielojezycznych
- McLeod, S., Verdon, S., and the International Expert Panel on Multilingual Children's Speech (2017). Tutorial: Speech Assessment for Multilingual Children Who Do Not Speak the Same Language(s) as the Speech-Language Pathologist. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 26(3), 691–708.
https://doi.org/10.1044/2017_AJSLP-15-0161
- Müller, L.-M., Howard, K., Wilson, E., Gibson, J., & Katsos, N. (2020). Bilingualism in the family and child well-being: A scoping review. *International Journal of Bilingualism*, 24(5–6), 1049–1070.
<https://doi.org/10.1177/1367006920920939>
- Uljarević, M., Katsos, N., Hudry, K., & Gibson, J. L. (2016). Practitioner Review: Multilingualism and neurodevelopmental disorders – an overview of recent research and discussion of clinical implications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 57(11), 1205–1217.
<https://doi.org/10.1111/jcpp.12596>
- Wodniecka, Z., Mieszkowska, K., Durlík, J., & Haman, E. (2018). Kiedy 1 + 1 ≠ 2, czyli jak dwujęzyczni przyswajają i przetwarzają język(i). W: E. Czaplewska (red.), *Logopedia międzykulturowa* (pp. 92–131). Harmonia Universalis.
https://www.researchgate.net/publication/323116639_Kiedy_1_1_2_czyli_jak_dwujezyczni_przyswajaja_i_przetwarzaja_jezyki